

УДК 94 (478)

DOI 10.32782/2307-7778/2023.2.7

Наталія ЛУБКОВИЧ

кандидат історичних наук, викладач суспільних дисциплін Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола, вул. Б. Хмельницького, 15, м. Тернопіль, Україна, 46025 (doctrina.n@gmail.com)

Nataliia LUBKOVYCH

PhD in History, lecturer of social sciences in Vyacheslav Chornovil Halytskyi College, 15, B. Khmelnytskyi Str, Ternopil, Ukraine, 46025 (doctrina.n@gmail.com)

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВГЕНА ХРАПЛИВОГО В НАУКОВОМУ ТОВАРИСТВІ ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА (30–40-І РР. ХХ СТ.)

Анотація. *Мета дослідження* – проаналізувати діяльність Євгена Храпливого в Науковому товаристві імені Шевченка. **Методологія дослідження** спирається на принципи історизму, системності, об'єктивності, а також на методи історіографічного аналізу та синтезу. **Наукова новизна** полягає у тому, що зроблено спробу дослідити основні напрямки діяльності Є. Храпливого в НТШ. **Висновки.** Роботу Є. Храпливого в НТШ справедливо можна віднести до однієї з основних віх у його науковій діяльності. Довголітнє членство в товаристві базувалося, головним чином, на його наукових досягненнях. Окрім виголошених доповідей, розвідок, рецензій та видання наукових праць, таких, як Плекання рогатої худоби в Галичині 1880–1932” (1938–1939 рр.), “Господарство Галицько-Волинських земель” (1936 р.), “Карпатська Україна в числах” (1938–1939 рр.), “Господарство Холмищини і Підляшшя зі світлинами, діаграмами і картами” (1944 р.), Є. Храпливий брав активну участь у виданні “Української Загальної Енциклопедії”, “Енциклопедії Українознавства”, підготував до друку “Українську Сільськогосподарську Енциклопедію”, перший зшиток якої вийшов у 1939 р.

Ключові слова: Є. Храпливий, НТШ, науково-організаційна діяльність, суспільна агрономія, господарський рух, кооперація.

ACTIVITY OF YEVHEN KHRAPLYVYI IN THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY (30S–40S OF THE XX CENTURY)

Abstract. The aim of the study is to analyze the activities of Yevhen Khraplyvyi in the Shevchenko Scientific Society (NTSh). The research methodology is based on the principles of historicism, systematization, objectivity, as well as methods of historiographic analysis and synthesis. The scientific novelty is that an attempt has been made to investigate the main activities of E. Khraplyvyi in NTSh. **Conclusions.** E. Khraplyvyi's work at NTSh can rightly be attributed as one of the main milestones in his scientific activity. Long-term membership in the society was based mainly on its scientific achievements. In addition to his delivered speeches, investigations, reviews and publications of scientific works, such as "Breeding cattle in Galicia in 1880–1932" (1938–1939), "Economy of Galician and Volyn lands" (1936), "Carpathian Ukraine in numbers" (1938–1939), "Economy of Kholmshchyna and Podlasie with photos, diagrams and maps" (1944), E. Khraplyvyi took an active part in the publication of "Ukrainian General Encyclopedia", "Encyclopedia of Ukrainian Studies", prepared for publication "Ukrainian Agricultural Encyclopedia", the first edition of which was published in 1939.

Key words: E. Khraplyvyi, NTSh, scientific and organizational activity, social agronomy, economic movement, cooperation.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань сучасних історичних досліджень в Україні є повернення із забуття імен видатних осіб, які впливали на становлення і розвиток української науки. До таких постатей належить визначний кооперативний та громадсько-політичний діяч, відомий дослідник соціально-економічних проблем в галузі сільського господарства, професор, доктор економіки, талановитий публіцист, видавець періодичних видань і науково-популярної літератури для селян Євген Храпливий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нажаль, в сучасній історичній науці практично відсутні комплексні дослідження, які б висвітлювали в повному обсязі його

господарсько-організаційну та наукову діяльність в НТШ. Окреслена тема досі не була предметом спеціального дослідження, хоча окремі зауваження можна знайти у працях багатьох дослідників. Одним із перших докладну інформацію про життєвий шлях та науковий доробок Є. Храпливого помістив І. Витанович у монографії, присвяченій історії українського кооперативного руху (Vytanovych, 1964, 624 p.). У 1980 році А. Качор написав окрему розвідку про Є. Храпливого “З приводу 30-ліття смерті передового українського економіста і дослідника сільського господарства” (Kachor, 1980, 32 p.). Особливу увагу привертає монографія С. Злупка “На чатах рідної землі: Євген Храпливий – учений, організатор, патріот” (Zlupko, 1999, 283 p.), у якій автор розкриває головні концептуальні засадничі складові творчості й діяльності Євгена Храпливого упродовж 30-ліття, яке було найтісніше пов’язане із західноукраїнською дійсністю від Першої і до кінця Другої світових війн. Окремо про його діяльність у НТШ мова не ведеться, оскільки автори не ставили перед собою таке завдання. Тому відчутною є потреба об’єктивного й науково виваженого дослідження організаційно-наукової діяльності Є. Храпливого в НТШ, довести значення його праці у суспільно-економічному та політичному житті західноукраїнських земель першої половини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Наукова діяльність Є. Храпливого у 30 – 40 рр. ХХ ст. тісно пов’язувалася з НТШ.

Фактично НТШ це перша Українська академія наук, що сформувалася таких визначних постатей, як І. Франко, М. Грушевський, В. Гнатюк, І. Крип’якевич, М. Кордуба, М. Возняк, Ф. Колесса, В. Шухевич, К. Левицький та багато інших.

Як відомо, інституція виникла в результаті реформування у 1892 р. Літературного товариства ім. Шевченка в наукове. Товариство, що до цього ставило за мету розвиток української літератури, тепер визначило своїм основним завданням поступ науки. НТШ розгорнуло активну наукову і видавничу діяльність, створивши три секції – історико-філософську, філологічну, та математико-природничо-лікарську. Окрім того, в НТШ склалися сприятливі умови праці для молодих науковців. Члени НТШ залучалися до активної участі у наукових конгресах і з’їздах, підтримували зв’язки з науковими колами світу (Literaturno-naukovyі Visnyk, 1898, СН. 9. р. 1 – 2).

Всеукраїнського значення і престижу набуло НТШ в роки діяльності в ньому М. Грушевського, І. Франка, В. Гнатюка так званої “великої трійки” (так їх назвали дослідники історії НТШ), а В. Дорошенко звав їх “три кити”, на яких стояло НТШ (Padokh, 1984, р. 11). Сучасні дослідники вважають, що очолюване М. Грушевським Товариство упродовж 1897 – 1913 рр., завдяки сотням зразково редагованих ним наукових видань, запропонованих ним нововведень й здобуло собі репутацію в очах світу як українська академія наук (Literaturno-naukovyі Visnyk, 1898, СН. 10. р. 2).

За статутом 1882 р. НТШ мало “дійсних” членів, що могли бути членами секцій, та “звичайних”, тобто не науковців, які могли бути лише членами комісії товариства (Padokh, 1984, р. 8).

Ситуація різко змінилася на початку 30-х рр. ХХ ст. коли НТШ опинилося у фінансовій скруті, залишаючись практично єдиним осередком української науки в Україні. Тодішні члени товариства були вкрай невдоволені керівним віділом, очолюваним К. Студинським. З цього приводу 20 листопада 1932 р. відбулися загальні збори товариства, обрано новий віділ, очолюваний В. Левицьким.

На новий віділ покладалися обов’язки як в науковому, так і в організаційному плані. У рефераті-доповіді Ю. Мудрак загальний фінансовий стан товариства охарактеризував як важкий, але не безнадійний. Новому віділу він пропонував контролювати фінансові справи товариства та заощаджувати кошти в усіх напрямках його діяльності (Dilo, 1932, СН. 260 (13.208). р. 3.).

Основне завдання виділу полягало у ліквідації кризової ситуації в товаристві та його реорганізації (відновлення комісій) (Dilo, 1932, СН. 262 (13.210). р. 3.). До нового виділу обрали Є. Храпливого, який упродовж жовтня 1932 р. – грудня 1934 р. виступав референтом Белелуї, готував матеріали щодо маєтку НТШ в с. Белелуя Станиславівського воєводства (Івано-Франківська область), що його товариство отримало від відомого мецената українських культурних установ адвоката в Коломиї Теофіла Дембицького (1845–1915 рр.). У ході вивчення справи, що стосувалася маєтку, Є. Храпливий, на одному з засідань НТШ, прийняте рішення про його продаж, однак виручені кошти не покращили фінансової ситуації Інституції товариства – друкарня, книгарня, музеї, а також промислові підприємства і надалі перебували у матеріальній скруті (Dilo, 1935, р. 3).

В умовах, що склалися, а саме В. Левицький у своїй промові на зборах 24 березня 1935 р. рішуче відмовився перебувати на посаді голови НТШ (Khronika Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka u Lvovi, 1935, р. 3), обрали новий виділ, висловили подяку попередньому, очолюваний І. Раковським, членами обрано В. Децикевича, І. Крип'якевича, К. Левицького, Ю. Мудрака, Д. Коренця, О. Саєвича, В. Сімовича, їх заступниками обрали Є. Пеленського, Р. Сенишина, А. Ластовецького, Є. Храпливого (Dilo, 1935, р. 2–3).

При новому виділі створили окрему фінансову комісію для ведення господарських справ у товаристві, до складу якої увійшли: К. Левицький – голова, і вже згадувані – О. Саєвич, Ю. Мудрак, Д. Коренець, Є. Пеленський, Р. Сенишин, Є. Храпливий. Як члени окремої фінансової комісії, Є. Храпливий і Ю. Мудрак, були делеговані від НТШ до Варшави у справі підвищення фінансової допомоги та зменшення податків на друк україномовних шкільних підручників. Загалом фінансова комісія до складу якої входив Є. Храпливий, займалася формуванням бюджету товариства, перевіркою балансу, прибутковістю підприємств (Ukrayinskyu ahronomichnyu visnyk, 1938, К. 6, р. 7–12).

Крім господарсько-фінансової діяльності у виділі товариства, Є. Храпливий знаходив час на поглиблення своїх знань, писав докторську дисертацію й успішно захистив її в Українській господарській академії у Подєбрадах (Чехо-Словаччина), отримавши наукове звання доктора агрономічних наук 25 лютого 1933 р. (TsDIAL, f. 309. d. 1. Spr. 383. р. 35). 19 жовтня 1935 р. історико-філософська секція НТШ у Львові вибрала Є. Храпливого своїм дійсним членом (TsDIAL, f. 309. d. 1. Spr. 390. р. 79–81).

В “Українському агрономічному віснику” надруковано замітку під назвою: “Агрономи дійсними членами Наукового Товариства імені Шевченка” у якій повідомлялося про те, що Є. Храпливого та Ю. Павликовського обрали дійсними членами НТШ. Цей вибір затвердив виділ товариства, на основі їх попередньої наукової діяльності. Це були перші агрономи, які стали дійсними членами НТШ (Khronika Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka u Lvovi, 1937, р. 115).

В історико-філософській секції Є. Храпливий працював разом з І. Крип'якевичем, М. Чубатим, Я. Пастернаком, що становили президію секції, а також О. Терлецьким, І. Витановичем, Б. Барвінським, В. Кубійовичем, Й. Сліпим та іншими. Усього секція нараховувала 49 осіб, двоє з яких були іноземцями. У 1936 р. робота секцій будувалася за таким принципом, дослідження проводилися тематично у спеціалізованих комісіях. Історико-філософська секція поділялася на такі комісії, як “Стародавньої історії України”, “Історико-джерелознавчу”, “Національної економіки, соціології і статистики”, “Музикологічну”. “Бібліологічна” і “Етнографічна” комісії за згодою Історико-філософської секції перейшли під керівництво філологічної секції. Є. Храпливий входив до комісії національної економіки, соціології і статистики, що до 21 червня 1935 р. носила назву “статистична комісія” (Ukrayinskyu ahronomichnyu visnyk, 1938, К. 6, р. 50 – 51).

Упродовж 1935 – 1936 рр. історико-філософська секція провела 12 засідань комісії, на яких у вигляді реферативних повідомлень подавалися наукові розробки вчених. Є. Храпливим зачитано два реферати: “Сільське господарство галицько-волинських земель” (21.06.1935 р.) та “Вплив кризи на західноукраїнське село” (20.01.1936 р.) (*Ukrayinskyu ahronomichnyu visnyk*, 1938, К. 6, р. 55).

Науковим досягненням НТШ став “Атлас України і сумежних країн. Карти і діаграми” (1937 р.) В. Кубійовича та його співробітників, членів географічної й демографічної комісії. З цього приводу організували 7 жовтня 1935 р. прес-конференцію, на якій В. Кубійович повідомив про результати свого дослідження. Упродовж 1 – 22 грудня 1935 р. у культурно-історичному музеї товариства представлено виставку: “Український народ його життя і праця, діаграми і карти”, що стали основою видання. У зв’язку з чим на виставці провели декілька виступів, серед них доповідь Є. Храпливого “Сільське господарство України”, В. Кубійовича “Торговля, промисел і комунікація на українських землях”, “Остання статистика на українських землях” С. Пастернака “Підземні скарби України”. Тобто усіх, хто був причетний до створення і виходу першого наукового “Атласу України”. Згадану виставу відвідало 1360 осіб, серед них не лише представники української інтелігенції, але й науковці-іноземці (*Ukrayinskyu ahronomichnyu visnyk*, 1938, К. 6, р. 33 – 34).

Накладом просвітницького фонду “Учітеся брати мої” у 1936 р. в світ вийшла книга Є. Храпливого “Сільське господарство галицько-волинських земель” з картами та діаграмами. “Село й селянство – це жива криниця сьгоднішнього й завтрішнього української нації” – з таким переконанням автор у своїй праці розглядав життя та розвиток нації, аналізував потреби українського селянства, й намічав шляхи подальшого його розвитку (*Dilo*, 1936, СН. 149 (14.398), р. 6).

Будучи членом НТШ, Є. Храпливий співпрацював з “Українською Загальною Енциклопедією” (співробітник I тому), у якій надрукував статтю “Сільське господарство, молочарство й годівля сільськогосподарських тварин. Сільське господарство Галичини і північно-західних земель” (*TsDIAL*, f. 328. d. 1. Spr. 111. р. 9). У ній він оцінив сільське господарство західноукраїнських земель у міжвоєнний період, проаналізував стан ґрунтів (ріллі, сіножаті й пасовиськ), розвиток тваринництва і садівництва (*TsDIAL*, f. 328. d. 1. Spr. 15. р. 1 – 10). З багатьма співробітниками “Української Загальної Енциклопедії” Є. Храпливий підготував до друку “Українську Сільськогосподарську Енциклопедію” (*Vytanovych*, 1964, р. 427 – 428).

У жовтні 1935 р. відбулися зміни в керівництві комісії “Національної економіки, соціології і статистики”. Оскільки В. Кубійович перебував у Кракові і займався дослідженнями зі сфери демографії, а дослідження комісії стосувалися економіки і соціології, не зміг перебувати на посаді голови комісії, його змінив К. Коберський, а його заступником і редактором “Студій з поля суспільних наук та статистики” став Є. Храпливий, секретарем І. Витанович (*Khronika Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka u Lvovi*, 1939, р. 49).

У 1938 р. під редакцією Є. Храпливого вийшов п’ятий том “Студій з поля суспільних наук і статистики” пам’яті Олександра Русова, в якій у вступній статті Є. Храпливий писав про те, що у цьому збірнику розміщене те найважливіше, що зробив О. Русов для української нації і української науки. Праці, що ввійшли до збірника дають різнобічне освітлення великого вченого і громадського діяча (*Studiyi z polya Suspilnykh Nauk i Statystyky*, 1938, Т. 5, р. 5 – 6).

В “Українському агрономічному віснику” за 1938 р. надруковано рецензію Є. Храпливого на IV Український статистичний річник 1936 – 1937 рр. НТШ під редакцією В. Кубійовича. У ній він річник характеризував як надзвичайно цінний і джерелознавчий підручник, у якому подавалася інформація про українські території, господарське і культурне життя тощо (*Ukrayinskyu ahronomichnyu visnyk*, 1938, б. 6, р. 118 – 120).

19 червня 1938 р. відбулося чергове засідання науково-технічної комісії при математично-природничо-лікарська секція НТШ під керівництвом І. Феценко-Чопівського. На якій, під час наради І. Феценко-Чопівський наголосив на тому, що науково-агрономічні справи слід вести окремо від науково-технічної комісії, тобто створити іншу комісію. Цю ідею підтримав голова секції В. Левицький і усі учасники засідання. Є. Храпливому доручили створити науково-агрономічну комісію при математично-природничо-лікарській секції (Khraplywuj, 1938, p. 107).

Ідея створення науково-агрономічної секції зародилася набагато раніше, спочатку у вигляді агрономічно-технічного музею. Цю ідею просував Є. Храпливий спочатку серед агрономів, а 25 травня 1931 р. на з'їзді українських природників, лікарів та інженерів, виголосивши доповідь “За наше агрономічно-технічне музейництво”. Цій ідеї Є. Храпливого передувала колекція зібраних предметів, близько 800, надісланих гуртком “Каменярі” для музею НТШ та господарським школам “Рідної школи”. У доповіді він підкреслював потребу створення такого осередку, намалювавши план його роботи, що мав ґрунтуватися на створенні музею агрономічно-технічних пам'яток, а також бібліотеки, архіву, новинок агрономії (Ukrayinskyu ahronomichnyu visnyk, 1934, b. 1, p. 102 – 103).

Після виголошеної доповіді прийняли резолюцію НТШ та доручили науково-технічній комісії зайнятися цією справою. Весною 1932 р. ця комісія обрала окрему підкомісію у складі Є. Храпливого (голова), С. Пастернака, Е. Чайковського, що придбала для музею колекцію моделей сільськогосподарських машин, даровану “Сільським господарем” та разом з Українським технічним товариством організували виставку, присвячену I конгресу українських інженерів, що проходив 15 – 22 травня 1932 р. Цікавими на виставці були експонати техніки “від мотики до машини” (Pasternak, 1934, p. 102 – 103).

З початком Другої світової війни і окупацією Східної Галичини Червоною армією, усе майно товариства конфіскували. Особливу увагу влада звертала на бібліотеку НТШ, вилучаючи книжки та періодичні видання антирадянського спрямування (Khronika Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka u Lvovi, 1949, p. 317).

У 1940 р. НТШ ліквідували, а майно конфіскували. На базі секцій товариства організували філіали Академії наук УРСР. Бібліотеку НТШ передали Львівському філіалу бібліотеки АН УРСР, музеї – Народному комісаріату освіти, книгарню – книготоргу, друкарню – друкарні АН УРСР. Усі вони підпорядковувалися відповідним установам у Києві (Khronika Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka u Lvovi, 1949, p. 318).

Однією з найважливіших подій у сфері українського культурного життя за кордоном, стало відновлення діяльності НТШ. 30 березня 1947 р. у Мюнхені відбувся загальний з'їзд членів товариства, серед них 17 дійсних членів та 16 звичайних (Svoboda: New York, 1949, СН. 281. р. 3). Відділ НТШ очолював І. Раковський, його заступником став З. Кузеля, Генеральний секретар В. Кубійович, Є. Храпливий входив до дійсних членів інституції (Svoboda: New York, 1947, СН. 204. р. 3). 13 червня 1947 р. на засіданні обговорено подальшу спільну працю членів товариства, що пов'язувалася з тогочасними реаліями життя, актуальними і корисними для українського суспільства. Планувалося підготувати “Енциклопедію Українознавства” в українському та англійському варіантах (Svoboda: New York, 1949, СН. 281. р. 3). Діяльність Є. Храпливого в НТШ припинилася у зв'язку з передчасною смертю 6 травня 1949 р. на 51-му році життя (Z istoriyi Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka, 1998, t. 10, p. 4). На сторінках газети “Свобода” від імені НТШ був даний некролог про значну втрату для товариства і всього українського народу (Kuzelya, 1998, p. 3).

Висновки. Вищенаведені факти переконливо доводять, що роботу Є. Храпливого в НТШ справедливо можна віднести до однієї з основних віх у його діяльності. Справжній галицький

вчений того часу просто не міг стояти осторонь того життя, яке вирувало в цій науковій установі. Безперечно, що перебування Є. Храпливого в НТШ не можна звузити виключно до господарсько-організаційних функцій. Довголітнє членство в ньому базувалося, головним чином, на наукових досягненнях вченого. Окрім виголошених доповідей, розвідок, рецензій та видання наукових праць, таких, як “Плекання рогатої худоби в Галичині 1880 – 1932” (1938, 1939), “Господарство Галицько-Волинських земель” (1936), “Карпатська Україна в числах” (1938, 1939), “Господарство Холмщини і Підляшшя” зі світлинами, діаграмами і картами (1944) Є. Храпливий брав активну участь у виданні “Української Загальної Енциклопедії”, “Енциклопедії Українознавства”, підготував до друку “Українську Сільськогосподарську Енциклопедію” перший зшиток якої вийшов у 1939 р.

Отже, Є. Храпливий належав до нечисленних у Західній Україні вчених-економістів зі значним організаційним досвідом у сфері суспільної агрономії та кооперації. Приймав активну участь у господарсько-організаційній та науковій роботі НТШ, зокрема комісії економіки, соціології, статистики.

Бібліографія

- Витанович І.** (1964). Історія українського кооперативного руху. Нью-Йорк: Товариство української кооперації. 624 с.
- Качор А.** (1980). Євген Храпливий. Вінніпег: УВАН. 32 с.
- Злупко С.** (1999). На чатах рідної землі: Євген Храпливий – учений, організатор, патріот. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. 283 с.
- Падох Я.** (1983). Незнищиме товариство. До 110-річниці Наукового товариства ім. Шевченка. Нью-Йорк. 20 с.
- Літературно-науковий *Вісник*. (1898). Руслан. Ч. 9. С.1 – 2.
- Літературно-науковий *Вісник*. (1898). Руслан. Ч. 10. С. 2.
- Загальні Збори Наукового Товариства ім. Шевченка (1932). Діло. Львів. Ч. 260 (13.208). С. 3.
- Поділ праці у новому Виділі НТШ (1932). Діло. Львів. Ч. 262 (13.210). С. 3.
- Загальні Збори Наукового Товариства ім. Шевченка (1935). Діло. Львів. С. 3.
- Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. (1935). За час від 01.10.1932 – 31.12.1934. Львів: накладом товариства. Ч. 72. 100 с.
- Загальні Збори Наукового Товариства ім. Шевченка (1935). Діло. Львів. С. 2 – 3.
- Агрономи дійсними членами Наукового Товариства ім. Шевченка (1938). Український агрономічний вісник. Львів. К. 6. С. 115.
- Центральний державний історичний архів України у Львові
- Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові (1937). За час від 01.01.1935 – 25.12.1937. Львів: накладом товариства. Ч. 73. 126 с.
- З нових видань (1936). Діло. Львів. Ч. 149 (14.398). С. 6.
- Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові (1939). За час від 26. 12. 1937 – 31.12.1938. Львів: накладом товариства. 1939. Ч. 74. 110 с.
- Студії з поля Суспільних Наук і Статистики (1938). Збірник присвячений пам’яті Олександра Русова. Т. 5. За ред. Є. Храпливого. Львів: РСУК – НТШ. 164 с.
- Храпливий Є.** (1938). Українська етнографічна територія в числах. Український агрономічний вісник. Львів. К. 6. С. 118 – 120.
- Агрономічні справи на науково технічній комісії Наукового Товариства ім. Шевченка (1938). Український агрономічний вісник. Львів. К. 6. С. 107.
- Пастернак С.** (1934). За наше агрономічно-технічне музейництво. Український агрономічний вісник. Львів. 1934.К. 1. С. 102 – 103.
- Хроніка Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. (1949). За час від 25.06.1939 – 15.03.1949. Мюнхен: накладом товариства. Ч. 75. 40 с.
- Вісті з НТШ (1949). Свобода: Нью-Йорк. Ч. 281. С. 3.

- Відновлення Наукового Товариства ім. Шевченка (1947). Свобода: Нью-Йорк. Ч. 204. С. 3.
 З історії Наукового Товариства імені Шевченка. (1998). [зб. наук. праць / наук. ред. О. Купчинський]. Львів. Т. 10. 398 с.
Кузеля З. (1998). Св. п. Є. Храпливого. Свобода: Нью-Йорк. Ч. 106. С.4.

References

- Vytanovych I.** (1964). History of Ukrainian co-operative movement. New York: TUK – Ukrainian economic advisory association. 624 p.
- Kachor A.** (1980). Ewhen Khraplywyj Short sketch of his life, Academic and Public Activity. Winnipeg: Ukrainian Free Academy of Sciences. 32 p.
- Zlupko S.** (1999). Na chatakh ridnoyi zemli: Yevhen Khraplyvyi – uchenyi, orhanizator, patriot. [Guarding the native land: Yevhen Khraplyvyi – scientist, organizer, patriot]. Lviv: LNU named after I. Franko. 283 p. [in Ukrainian]
- Padoch J.** (1984). The indestructible society. On the 110th anniversary of the Shevchenko Scientific Society. New York. 20 p.
- Literaturno-naukovi Visnyk. (1898). Ruslan. CH. 9. P.1 – 2. [in Ukrainian]
- Zahalni Zbory Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka [General Meeting of the Shevchenko Scientific Society] (1932). Dilo. Lviv. CH. 260 (13.208). P. 3. [in Ukrainian]
- Podil pratsi u novomu Vydili NTSH (1932). Dilo. Lviv. CH. 262 (13.210). P. 3. [in Ukrainian]
- Zahalni Zbory Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka [General Meeting of the Shevchenko Scientific Society] (1935). Dilo. Lviv. P. 3. [in Ukrainian]
- Khronika Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka u Lvovi. (1935). Za chas vid 01.10.1932 – 31.12.1934. [Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv. Period from 01.10.1932 to 31.12.1934.] Lviv: nakladom tovarystva. CH. 72. 100 p. [in Ukrainian]
- Zahalni Zbory Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka (1935). [General Meeting of the Shevchenko Scientific Society]. Dilo. Lviv. P. 2 – 3. [in Ukrainian]
- Ahronomy diysnymy chlenamy Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka (1938). [Agronomists as Full Member of the Shevchenko Scientific society]. Ukrayinskyy ahronomichnyy visnyk. Lviv. K. 6. P. 115. [in Ukrainian]
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrayiny u Lvovi [TsDIAL – Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv].
- Khronika Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka u Lvovi (1937). Za chas vid 01.01.1935 – 25.12.1937. [Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv. Period from 01.01.1935 to 25.12.1937] Lviv: nakladom tovarystva. CH. 73. 126 p. [in Ukrainian]
- Z novykh vydan (1936). [From New Editions] Dilo. Lviv. CH. 149 (14.398). P. 6. [in Ukrainian]
- Khronika Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka u Lvovi (1939). Za chas vid 26. 12. 1937 – 31.12.1938. [Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv. Period from 26.12.1937 to 31.12.1938] Lviv: nakladom tovarystva. 1939. CH. 74. 110 p. [in Ukrainian]
- Studiyi z polya Suspilnykh Nauk i Statystyky [Studies from the Field of Social Sciences and Statistics] (1938). Zbirnyk prysvyachenyy pamyati Oleksandra Rusova. T. 5. Za red. YE. Khraplyvoho. Lviv: RSUK – NTSH. 164 p. [in Ukrainian]
- Khraplywyj YE.** (1938). Ukrayinska etnografichna terytoriya v chyslakh. Ukrayinskyy ahronomichnyy visnyk. [Ukrainian Ethnographical Territory in Numbers. Ukrainian Agronomic Bulletin]. Lviv. K. 6. P. 118 – 120. [in Ukrainian]
- Ahronomichni spravy na naukovo tekhnichny komisiyi Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka [Agronomic Affairs at the Scientific and Technical Commission of the Shevchenko Scientific Society]. (1938). Ukrayinskyy ahronomichnyy visnyk. Lviv. K. 6. P. 107. [in Ukrainian]
- Pasternak S.** (1934). Za nashe ahronomichno-tekhnichne muzeynytstvo. [About our Agronomic and Technical Museology]. Ukrayinskyy ahronomichnyy visnyk. Lviv. 1934. K. 1. P. 102 – 103. [in Ukrainian]
- Khronika Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka u Lvovi. (1949). Za chas vid 25.06.1939 – 15.03.1949. [Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv. Period from 25.06.1939 to 15.03.1949]. Myunkhen: nakladom tovarystva. CH. 75. 40 p. [in Ukrainian]
- Visti z NTSH [News from the Shevchenko Scientific Society]. (1949). Svoboda: New York. CH. 281. P. 3. [in Ukrainian]
- Vidnovlennya Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka [Restoration of the Shevchenko Scientific Society]. (1947). Svoboda: New York. CH. 204. P. 3. [in Ukrainian]
- Z istoriyi Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka. [From the History of the Shevchenko Scientific Society]. (1998). [зб. наук. пратс/ наук. ред. О. Купчинський]. Львів. Т. 10. 398 п. [in Ukrainian]
- Kuzelya Z.** (1998). Sv. p. YE. Khraplyvoho. Svoboda: New York. CH. 106. – P.4. [in Ukrainian]